

Католицизм і анархізм: точки дотику

ПАВЛО ЗІНЧЕНКО

5 ЛЮТОГО 2020

Револьвери, бомби, насилля, безлад... Здається, саме з цим у пересічного католика асоціюється термін «анархізм» (від грецьких слів «**ἀναρχία**» – «без» и «**ἀρχή**» – «влада»). Що ця ідеологія взагалі може мати спільного з християнством?

Фото: Mikhail Maizuls

Анархісти виступають проти влади, одну з форм якої вбачають в інституалізованій Церкві. Центральна тут боротьба проти влади примусу: на думку анархістів, ніхто не має змушувати людину робити те, чого вона не хоче. Простіше кажучи, якщо хтось не хоче в неділю іти на

Месу, то це його право.

На перший погляд, католицизм, який має стільки обов'язкових приписів, навряд чи може взаємодіяти з анархізмом. Однак, крім розбіжностей, у них є і спільні риси, перш за все – наголос на братерстві та взаємодопомозі. Ідеологиня католицького анархізму Дороті Дей (1897–1980) вказувала, що першою по-справжньому анархістською спільнотою були переслідувані християни Римської імперії з їхньою братерською любов'ю, відданістю одне одному та, головне, милосердям. У якомусь сенсі їх справді можна вважати борцями з владою: ці люди ламали систему, відмовляючись поклонятися імператорові як божеству. Трапіст Томас Мертон (1915–1968) називав першими анархістами монахів-відлюдників, які, пішовши в пустелю, протиставилися державній владі.

Проте 313 року імператор Костянтин видав Міланський едикт, фактично зливши християнство з державою. Стався так званий «Костянтинів зсув», який ознаменував перехід Церкви на бік пригноблювачів. Ця ситуація тривала сотні років, і лише у XX столітті католицькі анархісти почали втілювати свої ідеали на практиці. 1933 року журналістка Дороті Дей і французький активіст Пітер Морен (1877–1949) заснували Рух католицьких робітників. Морен був прихильником ідеології персоналізму й наголошував на гідності особи, апелюючи до слів Ісуса Христа «Царство Боже є між вами». Основними напрямками діяльності Руху для нього були боротьба за справедливий розподіл матеріальних благ і допомога маргіналізованим соціальним групам. До цих принципів Дей додала суто анархістську відмову від влади. Головною ж родзинкою католицького анархізму в моделі Дей і Морена стало зречення від будь-яких форм насилля, адже ним насамперед послуговуються експлуататори.

Ватикан сторожко поставився до Руху католицьких робітників через справді безпрецедентну свободу, яку той пропонував. Кожна окрема спільнота могла самотужки визначати для себе правила. Єдиною вимогою було формувати ці правила в дусі євангелізації й на основі ідей засновників. Дуже скоро до Руху стали приймати не лише католиків, а й представників інших християнських конфесій; нехристияни могли приєднатися до нього як волонтери. Сьогодні Рух має найбільше послідовників у США, а от у Франції, звідки почався, він зійшов нанівець ще в 1950-х роках, передовсім через опір єпископату.

У католицькому анархізмі не бракувало проблем. Наприклад, Томаса Джозефа Гаґерті (1862–1920-ті), співзасновника організації «Індустріальні робітники світу», позбавили священницького сану за те, що 1903 року він закликав до повстання шахтарів у Колорадо. Остаточо порвавши після цього з Католицькою Церквою, він перейшов до анархо-синдикалістів, які вважають, що в умовах класової боротьби релігію варто відсунути на другий план. Утім, попри цей прикрий приклад, варто пам'ятати, що більшість активістів і лідерів

католицького анархізму спершу просто боролася за людські права. Незбагненними шляхами Господніми багато з цих людей згодом прийшли в лоно Католицької Церкви. Скажімо, Дей починала як учасниця руху «Індустріальні робітники світу», що діяв під прапорами революційного синдикалізму, настороженого щодо релігії. Навернення в католицизм у тридцять років коштувало їй розриву з сім'єю. Згодом Дей стала редакторкою газети «Католицький робітник» і співзасновницею робітничого руху. Одна з її найвідоміших акцій – голодування під час II Ватиканського собору: так вона і ще двадцять жінок вимагали від соборних отців безапеляційного осуду війни.

Інша цікава постать – Леонс Кренъє (1888–1963), який спершу був ворожим до релігії анархо-комуністом, проте після виснажливої хвороби й несподіваного для лікарів зцілення прийняв католицизм, а потім навіть пішов у монастир. Саме він переконав Дей стати католичкою.

Утім, серед католицьких анархістів були не лише активісти та робітники, а й інтелектуали; до цього світогляду схилився не хто інший, як Джон Рональд Руел Толкін. Звісно, він не брав участі в акціях протесту, та й пацифістом його складно назвати – хоча б тому, що Толкін служив у армії в роки Першої світової війни й цього ніяк не соромився. Проте в листі до свого сина Крістофера від 29 листопада 1943 року письменник зізнавався, що постійно вагається між «анархією» та «неконституційною монархією». У роки війни він засудив бомбардування німецьких міст, що було вкрай відважно на фоні тодішніх суспільних настроїв, а пізніше писав, що Британська імперія має зникнути, бо це механізм пригнічення та примусу. Згодом Толкін пішов значно далі, ствердивши, що розпастися має й Велика Британія.

Взаємодія католицизму й анархізму сьогодні залишається темою, у якій більше запитань, ніж відповідей. Навіть самі християнські анархісти досі не вирішили, як узгодити протест проти примусу та влади з рядками Послання до римлян, де святий апостол Павло каже, що «вся влада від Бога». Їхні відносини з Церквою також нестабільні, бо навіть після II Ватиканського собору вона не викликає в анархістів достатньої довіри – згадаймо бодай про голодування Дей. Тож залишається хіба молитися про те, щоб сторони змогли знайти спільну мову й уникнути нових конфліктів, яких у Католицькій Церкві й так вистачає.